

Masseforvaltning og massedeponier i Akershus- Oslo regionen

Professor Bjørnar Sæther
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
og UiO Include

Et lokalt – globalt problem

- FNs International Resource Panel (2018) konkluderer med at dagens ressursforbruk knyttet til urbanisering ikke er bærekraftig
 - Ressursene er masser som sand, stein/pukk, knust stein, jord
- Byutvikling er en viktig bidragsyter til økt massebehov, strategier for fortetting anbefales av IRP
- Store infrastrukturprosjekter (vei, jernbane, ny vannforsyning) er den andre store kilden til økt massebehov
- Fortetting har vært en sentral planstrategi i Norge siden 1990-tallet
 - Fortetting har i følge Saglie og Næss gitt mange miljømessige gevinster
 - Spørsmålet er om fortetting på den andre siden har gitt økte problemer knyttet til masseforvaltning?

Faglig tilnærming

- Et case studie basert på i hovedsak kvalitative data
- Problemstilling:
 - Hvilke praksiser er typiske for masseforvaltning i Oslo-Akershus regionen?
 - Studien er avgrenset til masser som stein, pukk og sand. Bygningsavfall er ikke del av studien
- Tre del-spørsmål:
 - Hvilke praksiser resulterer i massestrømmer og bruk av deponier i store offentlige infrastrukturprosjekter (Case I)?
 - Hvilke praksiser er typiske ved etablering av massedeponier (Case II) ?
 - Hvordan kan materialstrømmene bli mer energi- og miljøvennlige (Case III,)?

Faglig tilnærming

- Et case studie basert på i hovedsak kvalitative data
- Problemstilling:
 - Hvilke praksiser er typiske for masseforvaltning i Oslo-Akershus regionen?
 - Studien er avgrenset til masser som stein, pukk og sand. Bygningsavfall er ikke del av studien
- Tre del-spørsmål:
 - Hvilke praksiser resulterer i massestrømmer og bruk av deponier i store offentlige infrastrukturprosjekter (Case I)?
 - Hvilke praksiser er typiske ved etablering av massedeponier (Case II) ?
 - Hvordan kan materialstrømmene bli mer energi- og miljøvennlige (Case III,)?

Case I: Ny vannforsyning til Oslo

- Har vært diskutert siden 1950-tallet, byggingen startet 2020
- En 19 km lang tunnel med diameter 6,5 m fra Holsfjorden/Tyrifjorden til Huseby vest i Oslo
- En stor fjellhall under Huseby med tekniske installasjoner samt mindre tunneller internt i Oslo
- Det er planlagt å fjerne om lag 2 mill m³, fjell, noe som resulterer i om lag 180.000 lastebillass i årene 2021-2026
- Husebyjordet 2021:
<https://www.facebook.com/vannforsyningOslo/photos/4025861810860696>

Sted	Totalt volum	Geologi	Volum som kan gjenbrukes	Til deponi, m3 faste masser
Vefsrud	155.000	Rombeporfyr	125.000	30.000
Steinshøgda	380.000	Rombeporfyr, basalt	310.000	70.000
Huseby vest	125.000	Basalt Knollekalk/leir- skifer	50.000 0	15.000 60.000
Huseby vann behandling	790.000	Oslo-essexitt Knollekalk/leir- skifer	200.000 0	140.000 450.000
Huseby øst	120.000	Knollekalk/leir- skifer	Lite	120.000
Voldsløkka	235.000	Knollekalk/leir- skifer	Lite	235.000
Totalt	1.805.000		685.000	1.120.000

Hva *bør* skje med steinen?

- Stein av god kvalitet er en knapp ressurs
- Stein av god kvalitet kan knuses og brukes til veibygging eller i betong
- Oslo dekker 80-90% av sitt steinbehov gjennom import fra kommuner rundt
- Transport av stein, jord og sand forurensner
- Mest mulig av steinen bør brukes og/eller videreforedles for bruk lokalt i Oslo/Bærum vest

Hva skjer *faktisk* med steinen?

- I følge miljøoppfølgingsplanen er kun 1/3 av steinen av god nok kvalitet til å bli gjenbrukt, 2/3 planlegges kjørt til massedeponi
- Tunellen drives ved hjelp av en tunellbormaskin – knust masse kan kun brukes til fyllinger (?)
- Knust masse blir kjørt 50 km fra Huseby til Drammen, der den brukes til å fylle igjen Gilhusbukta som skal bli til «Fjordbyen»
- I perioden fram til 2026 vil det trolig bli kjørt 180.000 lastebillass mellom Oslo og Drammen
- Kostnad – i størrelsesorden 2 milliarder??

Case II: Massedeponi på Jølsen

- Det er en kritisk mangel på deponikapasitet i Akershus-Oslo regionen
- Rett øst for Lillestrøm by, ved Jølsen, har det vært et lite massedeponi i drift siden 2010
- Grunneieren ønsker sammen med entreprenørfirmaet AF-gruppen å utvide deponiet vesentlig, etablere et pukkverk og et anlegg for gjenbruk av masser, <https://www.jakhelln.as/jakhelln-gruppen/eiendom>
- Planene presenteres som en «miljøpark» med vekt på resirkulering, perfekt lokalisert kun 20 km utenfor Oslo
- Tidligere Fet kommune ga tillatelse til å utvide parken høsten 2019
- Grunneier søkte i 2020 Statsforvalteren om utslippstillatelse fra anlegget
- Da ble det kjent at grunneier ikke hadde sendt nabovarsel når han søkte Fet kommune om å utvide

Lokal motstand

- Når naboene gjennom brev fra Statsforvalteren ble kjent med planene om å utvide deponiet tok de umiddelbart kontakt med lokalavisa Romerikes Blad
- Naboenes protester mot deponiet fikk store oppslag
- Sammen med Naturvernforbundet i Lillestrøm organiserte de et nettverk som jobber aktivt for å hindre utvidelse av deponiet
- Kommunestyret i nye Lillestrøm kommune opphevet tidligere Fet kommunes tillatelse til å utvide deponiet i mars 2021
- Grunneier + AF gruppen har levert ny søknad som er til behandling i Lillestrøm kommune våren 2022

Case III: Massehub på Hovinbyen

- Transformasjon av Hovinbyen fra gammel industri til nytt boligområde på Oslo øst genererer enorme mengder gravemasser – 12 mill m³??
- Pådriv er en «Urban living lab» som jobber for å få på plass gjenbruk av massene
 - Living lab – en form for myk styring og koordinering av sprikende interesser som jobber for bærekraftige løsninger
- Pådriv har gjort en konseptstudie som viser at det er miljømessig og økonomisk gunstig å gjenbruke masser lokalt i Oslo
- Så langt har det ikke vært mulig å skaffe en tomt til dette formålet gjennom Oslo kommune

Noen refleksjoner I

- Massforvaltning er et lite utforsket tema
- Mangel på offentlig tilgjengelige data
- Natur forbrukes under dekke av å bidra til fortetting og grønn byvekst
 - Tettere byer – gir høyere hus – gir mer masse som må fjernes
- Sterke økonomiske interesser hos sentrale aktører;
 - Massedeponier gjør bønder og landeiere rike
 - Bedrifter spesialiserer seg på massetransport – jo lengre å kjøre – jo større inntekter. Det kan være et marked på 1 milliard kroner pr år
 - Deponier er en nødvendighet for utbyggere – ingen deponier – ingen utbygging

Refleksjoner II

- I små kommuner har lokale allianser mellom landeiere og politikk vært viktige for å etablere deponier
 - Kommuner ser det også som en plikt å legge til rette for deponier
- Landeiere har bygd politiske allianser;
 - Enten ved selv å gå inn i politikken
 - Eller ved å etablere tette relasjoner f.eks med ordfører/varaordfører
- Alliansene synes å være nødvendige for å få de nødvendige tillatelser til å etablere massedeponier
- Oslo kommune har så langt ikke vært villig til å ta ansvar for egne masser – skyver problemet over til kommunene i Akershus
- Et «gråmarked» med ulovlige deponier

Hva må gjøres?

- Innovasjon og nytenking på tvers av sektorer og styringsnivåer er nødvendig for å bryte dagens innlåsing i tilvante og miljøskadelige praksiser
- Forvaltning av masser må integreres i planlegging av nye prosjekter, koordinering i tid og rom er utfordringen
 - I dag er det ofte transportfirmaer som får i oppgave å «bli kvitt» massene når gravingen begynner
- Kommunene må bruke mulighetene til å sette krav til utbyggere om reduksjon av uttak av masser, gjenbruk og resirkulering
- Det må etableres et marked og et anlegg for mellomlagring, «vasking» og gjenbruk av masser i Oslo
- Endring av holdninger og reguleringer
 - Gjenværende naturområder i Oslos nabokommuner må få sterkere vern
 - Naturressurser er knappe – også i Norge!